

Etnisyyden ja seksuaalisuuden kohtaamisia

Ethnosexual Processes. Realities, Stereotypes and Narratives. Eds. Joni Virkkunen, Pirjo Uimonen & Olga Davydova. Helsinki: Kikimora Publications, 2011.

Suomen kaltaisessa pienessä maassa artikkelikokoelmien tekstit näyttävät joskus valikoituneen lähinnä sen perusteella, millaisia tutkijoita on ollut ”saatavilla”. Tätä tunnetta ei tule lukiessa Joensuun yliopiston samannimisen tutkimusprojektin julkaisua *Ethnosexual Processes*. Kirja rakentuu selkeän teoreettisen konseptin ympärille tarjoten monipuolisen ja tasapainoisen kuvan etnoseksuaalisuuden ja rajan tematiikasta. Projektia on myös syytä onnitella tuoreen ja kiinnostavan teoreettisen näkökulman löytämisestä – tämän kirjan voi oikeutetusti sanoa olevan uraauurtava teos suomalaisessa nationalismiin ja sukupuolen tutkimuksessa.

Teoreettisena innoittajana kirjan kirjoittajilla on ollut Joane Nagelin huomio siitä, miten etnisyyttä, rotua, seksuaalisuutta ja nationalismia konstruoidaan toistensa yhteydessä, ja miten näillä luodaan ja valvotaan erilaisia raja-aitoja. Etnoseksuaalisuuden käsitteen avulla Nagel pyrkii osoittamaan, miten seksuaalisuuden määrittelyillä ja esitystavoilla luodaan yhtenäisyyden illuusiota, stereotyyppiä ja normeja. Nagelin käsite ”ethnosexual zones” ei viittaa suoraan varsinaisiin raja-alueisiin, vaan yleisemmin tiloihin ja tilanteisiin, joissa etnisyyttä ja seksuaalisuus tiheytyvät. Rajan käsite sekä eri kulttuurien rajankäynti tarjoaakin loistavan paikan tuoda esiin nationalismiin ja seksuaalisuuden, etnisten ja sukupuolistereotyyppien linkejä.

Etnoseksuaalisuutta tarkastel-

laan kirjassa Suomessa ja Venäjällä sekä näiden raja-alueilla. Artikkeleissa pureudutaan sukupuolen ja etnisyyden, nationalismiin ja kansallisten stereotyyppien teoreettisiin kysymyksiin, mutta useat artikkelit valottavat myös yhteiskunnallisesti kiinnostavia ja ajankohtaisia aiheita.

Kirjan keskeisiin teemoihin lukijaa johdattaa Olga Davydovan ja Pirjo Pölläsen artikkeli Suomen ja Venäjän välisen rajan etnoseksuaalisista jännitteistä. Rajantekoa sekä etnisyyden ja sukupuolen rakentamista käsittelevät myös Pirjo Jukarainen ja Sirkku Terävä analyysissään suomalaisten rauhanturvaajien kielestä. Artikkelit on teoreettisesti äärimmäisen antoisia, mutta suurille lainauksille rauhanturvaajien puheesta olisi kenties toivonut enemmän tilaa. Kirjoittajat ilmoittavat, että heidän tarkoituksensa ei ole moralisoida, vaan osoittaa virallisen ja epävirallisen kielen eroja. Analyysi rauhanturvaajien käyttämistä etnisistä ja seksistisistä stereotyyppioista on kuitenkin välillä aika hurjaa luettavaa.

Sukupuoleen ja etnisiin rajanvetoihin liittyviä metodologisia kysymyksiä käsitellään Elina Ihamäen artikkelissa venäläisten prostituoitujen suomalaisasiakaita käsittelevästä tutkimuksesta. Ihamäki reflektoi millaisiin rooleihin tutkittavat miehet nuoren naistutkijan pyrkivät asettamaan ja millaisia rooleja hän itse omaksui suhteessa tutkittaviin. Näiden esimerkkien kautta havainnollistuu myös hyvin sukupuolen performatiivinen luonne.

Kirjan toisen osion teema on nationalistinen pyrkimys kulttuuriseen yhtenäisyyteen. Joni Virkkunen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen Pride-marssia

ja sen nationalistista kritiikkiä Venäjällä käsittelevä artikkeli on hyvä esimerkki siitä, missä tämä kirja onnistuu: löytämään aiheita ja näkökulmia, joissa kiteytyy laajempia yhteiskunnallisia teemoja. Suomalaisesta näkökulmasta hätkähdyttävää on, miten tulenarka ja politisoitunut teema homoseksuaalisuus Venäjällä on. Nationalistisessa retorikassa se liitetään paitsi osaksi keskustelua demograafisista ongelmista, myös rajanvetoihin kansallisen identiteetin, ”meidän” ja ”muiden” välillä. Venäläisellä poliittisella kartalla homojen oikeuksia puolustavat liikkeet asettuvat luonnollisesti osaksi demokratiaa vaativaa oppositiota.

Hedelmällisen näkökulman venäläiseen nationalismiin tarjoavat myös vuoden 2006 Kontupohjan mellakat, joita analysoidaan Tiina Sotkasiiran artikkelissa. Mellakoiden jälkeen laadittujen virallisten ohjelmien perusteella Sotkasiira toteaa, että etnisten ristiriitojen ratkomiseen tähtäävässä politiikassa viranomaiset sivuuttavat usein sosiaalisten ja taloudellisten rakenteiden merkityksen keskittyen näiden sijaan kulttuuriseen tulkintakehykseen. Samalla he, huolimatta suvaitsevaisuutta korostavasta retorikasta, vahvistavat käsityksiä kulttuurisesta erilaisuudesta.

Kontupohjan mellakoiden taustoja auttaa ymmärtämään myös Olga Zmejevan mainio artikkeli kaukasialaisiin liitetystä käsityksistä Murmanskin alueella. Paikoin etnisten karikatyyrien yksiviivaisuus saattaa jopa huvittaa lukijaa huolimatta siitä, että ne kertovat arkipäivän rasismista, jolla on hyvin konkreettisia vaikutuksia Venäjällä asuvien kaukasialaisten elämään. Tästä karusta todellisuudesta muistuttavat myös ne hyyttävän kapeat roolit, joihin kaukasialaisten miesten

kanssa seurustelevat venäläiset naiset haastattelumateriaalissa asetetaan.

Toisen osion viimeinen artikkeli kääntää katseen Venäjältä suomalaisiin rasistisiin ja seksistisiin stereotyyppioihin, jotka nousevat esiin esimerkiksi suhtautumisessa ei-suomalaisten miesten kanssa seurusteleviin suomalaisiin naisiin. ”Huoran varjo” on käsite, jolla Pirjo Uimonen tekee näkyväksi naisten seksuaalisuudelle asetettuja normeja ja rajoja. Uimosen analyysi on oivaltavaa ja artikkelin kaksi esimerkkitapausta toimivat hyvin. Materiaalin edustavuuden tähden olisin kuitenkin kaivannut enemmän kontekstualisointia ja lähdekriittistä pohdintaa, etenkin nykypäivän internet-keskustelun suhteen. Viimeistään tämän kevään vaalit ja niiden jälkipuinti erilaisilla keskustelupalstoilla osoittaa, miten erilaisia arvoja ja normeja tämän päivän Suomesta löytyy.

Nykypäivän etnoseksuaalisten jännitteiden jälkeen kirjan viimeinen osio pureutuu etnoseksuaalisiin kysymyksiin toisen maailmansodan aikana. Vaikka artikkelit näin avaavat historiallista perspektiiviä aiheeseen, löytyy kaikista teksteistä linkkejä myös nykypäivän nationalismiin. Tunne aiheiden tuoreudesta johtuu osaltaan myös siitä, että monet kirjoittajien käsittelemistä aiheista ovat sellaisia, että niiden avaaminen näyttää olleen mahdollista vasta nyt, kun sodasta on kulunut jo yli puoli vuosisataa.

Noora Wilms tutkii muisteluksia venäläisvankien kanssa suhteessa olleista suomalaisnaisista, Marjo Koponen puolestaan suomalaissotilaiden suhteita Itä-Karjalan paikallisiin naisiin. Samaa aikaa ja maantieteellistä paikkaa eri kannoilta lähestyvät myös Hanna Mikkola, joka analysoi etnisyyden ja seksuaalisuuden ilmentymiä suomalaisten sotaveteraanien muisteluissa,

ja Kaija Heikkinen, jonka aineistona ovat rajan takaisessa Karjalassa palvelleiden Lottien kirjoitukset. Kiehtovalla tavalla artikkelit esittävät sen, miten eri tavoin sama historiallinen tilanne voidaan konstruoida. Samalla

jokainen näkökulmista valottaa omalta osaltaan samoja etnisyyteen ja seksuaalisuuteen liitettyjä asenteita.

Kaarina Aitamurto

Lapsuus, poikaikä ja keski-ikä Pietarissa

Andrei Astvatsaturov: *Skunskamera. Sankt-Peterburg: AdMarginalem, 2011.*

Andrei Astvatsaturov: *Ljudi na golom. Sankt-Peterburg: AdMarginalem, 2009.*

Andrei Astvatsaturov: *Ihmiset alastomuudessa. Suom. Tuukka Sandström. Hamina: Idiottikustannus, 2010.*

Toisessa romaanissaan *Skunskamera* Andrei Astvatsaturov jatkaa esikoisessaan *Ljudi na golom* (suom. *Ihmiset alastomuudessa*) aloittamaansa autobiografian ja autofiktioin rajoilla tasapainottelevaa tarinaa elämästään Pietarissa. Utukainen säilyttää esikoisesta tutun astvatsaturovilaisen anekdoottiperinteeseen nojaavan, mutta yhtä aikaa osittain sitä myös uudistavan kerrontatekniikan. Miljöökkin säilyy samana, sillä jälleen kirjoitetaan nuoren polven pietarilaisproosaa osaksi pietarilaistekstien ikivanhaa kaanonia, ja jälleen harhaillaan myös Pietarin yliopiston filologisen tiedekunnan käytävillä ja irvailaan omille nuoruusmuistoille nykyisten opiskelijoiden edesottamuksille nauramalla, sekä luodaan itseironista suhdetta omaan intellektuelli-identiteettiin ja boheemiin kirjailijaimagoon.

”Talo oli korkein koko asuinalueella, [-] Se ulotti seinänsä yhtä aikaa kahdelle kadulle ja kahdelle aukiolle. Aikuiset nimittivät sitä Pentagoniksi” kuvaa Astvatsaturov lapsuudenkotiaan *Skunskamerassa*. Ylpeys kotitalosta *Ploštšad Mužestva*

-aukiolla on romaanissa tärkeä osa Astvatsaturovin suhdetta kotikaupunkiinsa. Metroasemien lisäksi nimeltä mainituiksi tulevat myös tutut kadut sekä tietenkin Neva, joka yhtä aikaa levittää kaupunkiin sekä kuolettavan kylmyyteensä että eloon herättävän, ikuisen, eteenpäin suuntautuvan liikkeensä. Pietarilaisteksteille tyypillisesti Astvatsaturovinkin Pietari on kahtiajakoinen kaupunki. Sen rakastaminen on yhtä vaikeaa kuin sen vihaaminen. Kuten aikuisten käsityksessä korkeasta kotitalosta ilmenee, suhdetta kaupunkiin rakennetaan myös suhteessa Amerikkaan. Pentagon on negatiivisista konnotaatioistaan huolimatta vallan ja voiman symboli. Amerikasta pieni Andrei Astvatsaturov haaveilee romaanissa toistuvasti, ja näihin haaveisiin hänet johdattavat monesti makuelämykset, joista jää aikuisuuteen lukuisia makumuistoja. Amerikkalainen rommi on unelmien maku, neuvostoliittolaisten olutkioskien mehut lapsuuden. Kaupunkikuvan rakentamisessa äidin kanssa pieniin neuvostokaupunkipohin tehdyt retket ovat merkittävä osa. Lapsuuden kaduilla Leningradissa Andrei vaeltaa oppiakseen valitsemaan parhaan ja tuoreimman leivän sen kuoren rapeuden perusteella, aikuisuuden kaduilla valetaan jotta löydetäisiin baari, jossa filologillakin olisi varaa olueen. Joskus elämän kauneudesta hämmentyminen pysäyttää liikkeen: ”Aloin rapistella kengänkärjilläni kuivia lehtiä, ja halusin tehdä sitä ikuisesti. Outoa,